

Název programu: Kulturní rozmanitost – jak žijí Bulhaři.

Autor: MgA. Sevdalina Kovářová. Odborný konzultant: Albena Rangelova, CSc. Fotografie: Spolek Zaedno, Krasimira Koeva, volná díla. Ilustrace: MgA. Sevdalina Kovářová.

Materiál byl vytvořen v roce 2018 za finanční podpory MHMP jako součást projektu Kamarádi. Použité zdroje: časopis Kamarádi, Wikipedie.

Anotace programu: V první části programu se děti seznámí se životem lidí jiných sociokulturních skupin formou zajímavé přednášky či formou otázek a odpovědí. Druhá část programu je interaktivní a má charakter kreativního workshopu, který vychází z tradic a kultury dané země.

INSPIRACE HLAHOLICE

Kreativní vzdělávací program
Kulturní rozmanitost – jak žijí Bulhaři

Délka programu: 90 min.

Doporučený věk žáků: 1. a 2. stupeň ZŠ.

Vzdělávací oblasti: člověk a jeho svět, člověk a společnost, umění a kultura.

Průřezové téma: multikulturní výchova.

Cíle: seznámení s Bulharskem a s kulturou Bulharů, žijících v ČR. Učit žáky respektovat zvláštnosti různých etnik. Rozvíjet jejich manuální zručnost a estetické citění.

Teoretická část: 40 min.

Krátké seznámení s Bulharskem: můžete použít pracovní list nebo on-line kvíz na www.kamaradi.eu přes elektronickou tabuli.

Předčítání/poslech bajky v bulharštině: můžete použít nahrávky od rodilých mluvčích na www.kamaradi.eu. Seznámení s bulharským jazykem a s azbukou. Porovnání s českou verzí bajky – podobnosti a odlišnosti.

Seznámení s dílem bratří Cyrila a Metoděje. Vznik a rozšíření hlaholice a cyrilice – písem vytvořených pro zápis slovanských jazyků.

Praktická část: 40 min.

Dílna: napsání nápisu v hlaholici – kaligrafie.

Pomůcky na dílnu: mladší žáci – tužka, guma, papír a fixy. Starší žáci – větší plochý štětec, tuš, temperové barvy, papír ve formátu A3, tužka a papíry na skicu.

Závěrečné zhodnocení: 10 min.

Můžete teoretickou část shrnout. Pak žáci udělají improvizovanou výstavu svých výtvorů a podělí se o své zážitky – co se jim líbilo, co bylo náročně, co už věděli.

Materiály ke stažení na www.kamaradi.eu

(sekce Ke stažení > Kreativní vzdělávací programy):

- Metodický list
- Pracovní listy
- Fotonávody a videonávody k dílnám
- On-line kvízy „Co víš o Bulharsku“ a „Falešní přátelé – bulharština“
- Nahrávka bajky namluvená rodilým mluvčím

Správné odpovědi kvízu číslo 1 z pracovního listu č. 2:

1. ne
2. ne
3. ano
4. ano
5. ano
6. ano
7. ne
8. ne
9. ano
10. ano

Správné odpovědi kvízu číslo 2 z pracovního listu č. 2:

1. a)
2. a)
3. c)
4. a)
5. a)
6. b)

Správné řešení úkolu na pracovním listu č. 3:

- Г = G
Δ = D
Ї = J
Λ = L
З = Z
Т = T
Х = CH
Е = E
Ш = Š
Ж = Ž
У = U
В = V

V roce 2018 realizuje spolek Zaedno ve spolupráci s Domem národnostních menšin v Praze projekt zaměřený na děti z pražských škol. Jeho hlavním cílem je rozvoj poznání mezi cizinci, národnostními menšinami a majoritní společností. Programy projektu lehkou a hravou formou seznamují s tematikou multikulturní společnosti a kulturní a jazykové rozmanitosti. Používáme materiály a hry vymyšlené a vyrobené na míru – pexeso, bingo, pracovní listy atd. Více na www.kamaradi.eu.

BULHARSKO V KOSTCE

Bulharsko (bulharsky България) je stát v jihovýchodní Evropě, na Balkánském poloostrově. Země sousedí s Rumunskem (hranici tvoří řeka Dunaj), se Srbskem, Makedonií, Řeckem a s Tureckem. Východní hranici tvoří Černé moře. Hlavní město Bulharska je Sofie. Ostatní velká města jsou například Plovdiv, Varna a Burgas. Rozlohou je podobné ČR, ale Bulharů je o něco méně – sedm milionů. V roce 2007 země vstoupila do EU. Nejrozšířenějším náboženstvím je pravoslavné – 85 %, a dále muslimské – 13 %, protože v Bulharsku žije početná turecká menšina. Bulharsko je velice populárním turistickým cílem. Turisty tam láká krásné moře, ale i vysoké hory. Nejvyšší vrchol Musala má téměř 3 000 m nad mořem. Ve světě je známá také bulharská lidová hudba a bohaté kulturní dědictví. John Atanasoff (1903–1995) – americký fyzik, který vynalezl první digitální počítač, byl bulharského původu. Bulharská měna se nazývá lev. Lev je vyobrazen i ve státním znaku. Bulharská vlajka má tři vodorovné pruhy – bílý, zelený a červený. Bulharština patří mezi slovanské jazyky, proto v ní můžete slyšet některá slova, která jsou podobná českým. Píše se tam cyrilicí. Zajímavostí je, že pokud Bulhar říká „ano“ používá opačnou mimiku než Čech – vrtí hlavou, a pokud říká „ne“, kývá hlavu nahoru-dolů. V 19. století (po osvobození z turecké nadvlády) pomáhalo budovat bulharský stát mnoho českých učitelů, řemeslníků a umělců. Čeští podnikatelé v Bulharsku působili také. Naopak mnoho Bulharů se přestěhovalo do českých zemí; byli to hlavně studenti, kteří chtěli získat vzdělání na českých univerzitách. V současné době žije a pracuje v ČR přibližně 7 000 lidí bulharského původu.

Bulharský kroj

Bulharsko na mapě

1 Přečtěte si nebo si povídejte o Bulharsku.

2 Zakroužkujte v kvízu správná tvrzení.

1. Bulharsko je stát v jihovýchodní Asii. *ano ne*
2. Země sousedí s Maďarskem. *ano ne*
3. Bulharská republika je členem Evropské unie. *ano ne*
4. V Bulharsku žijí také muslimové. *ano ne*
5. Bulharsko má co nabídnout českým turistům. *ano ne*
6. Nejvyšší vrchol Bulharska je vysoký 2 925 m. *ano ne*
7. John Atanasoff byl známý bulharský fotbalista. *ano ne*
8. Bulharská měna se nazývá puma. *ano ne*
9. V Bulharsku se píše písmem nazývaným cyrilice. *ano ne*
10. Pokud Bulhar kývá hlavu nahoru-dolů, říká „ne“. *ano ne*

Státní znak Bulharska

3 Už víte Bulharsku více? Vyplňte kvíz a zjistěte, zda je to tak.

1 Kde se Bulharsko nachází?

- a) Na Balkáně.
- b) V severní Evropě.
- c) V severní Africe.

2 Je Bulharsko členem Evropské unie?

- a) Ano.
- b) Ne.
- c) Bylo, ale už není.

3 Které moře tvoří východní hranici?

- a) Žluté.
- b) Červené.
- c) Černé.

4 Které je hlavní město Bulharska?

- a) Sofie.
- b) Budapešť.
- c) Bukurešť.

5 Působilo v Bulharsku mnoho Čechů?

- a) Ano.
- b) Ne.
- c) Působilo, ale jen v hlavním městě.

6 Jaká se tam používá abeceda?

- a) Latinka.
- b) Cyrilice (Azbuka).
- c) Obojí.

Orel, гарга и овчар

Orel se spускаł ot една висока скала и отмъкнал агне. Една гарга го видяла и решила от завист да направи същото. И като се спуснала със силен крясък, налетяла на овен. Понеже ноктите ѝ се забили в руното му, не могла да се издигне, а само пърхала с криле. Овчарят най-сетне забелязал какво става, втурнал се и я хванал. Подкастрил краищата на крилете ѝ и привечер я отнесъл на децата си. А на въпросите им що за птичка е това, той отговорил:

– Доколкото мога добре да разбера – гарга, но според както иска да се представи – оrel.

Така съперниченето с превъзхождащи ни не води до нищо и към несполуките се притуря и присмех. ■

Orel, havran a pastýř

Jednou orel slétnul z vysoké skály a uloupil jehně. Viděl ho havran a ze závisti se rozhodl, že udělá totéž. Hlasitě zakrákal a zaútočil

na berana. Protože se jeho drápy zamotaly do beraní vlny, nemohl vzlétnout a jenom křídly třepotal. Když si pastýř konečně všimnul, co se děje, přiběhnul a chytil havrana. Zastříhl mu křídla a v podvečer ho vzal pro své děti. Na jejich otázku, co to je za ptáka, odpověděl:

„Pokud to chápu správně, tak havran, ale podle toho, jak se chtěl předvést – je to orel.“

Poučení je, že soupeření s mocnějšími k ničemu nevede, navíc se k neúspěchu přidává i posměch. ■

BULHARSKÝ JAZYK

Bulharština je jihoslovanský jazyk zapisující se cyrilicí. Má ale některé rysy, které ji odlišují od většiny ostatních slovanských jazyků. Téměř chybí skloňování podstatných jmen, na druhé straně se k nim připojuje člen (nikoli jako samostatné slovo jako například „the“ v angličtině, nýbrž jako přípona „maca – macata“). Bulhaři mají poměrně složitou strukturu časování sloves. Používají celkem devět časů – přítomný čas, čtyři minulé časy a čtyři budoucí časy.

BULHARSKÁ ABECEDA

Bulharština má ze všech slovanských jazyků nejdéle i psanou formu (od 9. století). Dnešní pravopis se ustálil v 19. století. V roce 886 přijalo Bulharsko písmo hlaholici, kterou vytvořil sv. Cyril (bratr sv. Metoděje). Hlaholice byla postupně nahrazena cyrilicí neboli azbukou, která byla jednodušší. Cyrilice vznikla v Preslavské škole na území Bulharska na počátku 10. století. V 11. století se těžiště slovanské vzdělanosti přeneslo z Bulharska do Kyjevské Rusi, odkud se cyrilice šířila dále.

1 Spojte správně písmena z cyrilice s písmeny latinky.

Г Д Й Л З Т Х Е Ш Ж У В
Т Š CH G E D Ž U J L Z V

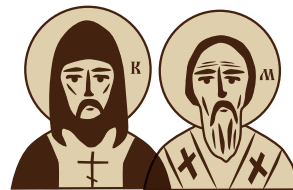
Bulharská cyrilice – pomocná tabulka. U každého písmenka je v závorce uvedeno, kterému českému znaku odpovídá, případně jeho výslovnost. Všimněte si jiného pořadí písmen než v české abecedě.

А (A)	Б (B)	В (V)	Г (G)	Д (D)	Е (E)	Ж (Ž)	З (Z)	И (I)	Й (J)	К (K)	Л (L)	М (M)
Н (N)	О (O)	П (P)	Р (R)	С (S)	Т (T)	У (U)	Ф (F)	Х (CH)	Ц (C)	Ч (Č)	Ш (Š)	Щ (št)
ѡ (samohláska [ə], zní stejně jako anglický neurčitý člen „a“)				Ѣ (změkčuje výslovnost, velmi zřídka používaný znak, např. шоѢфор – šofor)						Ю (ju)		Я (ja)

HLAHOVICE – NEJSTARŠÍ SLOVANSKÉ PÍSMO

Hlahovice je nejstarší, dnes již neužívané slovanské písmo. Písmo vytvořil svatý Cyril přibližně v letech 862–863. Podnětem k tomu mu byla cesta na Velkou Moravu, na kterou se připravoval se svým bratrem Metodějem, a nutnost vytvořit písmo pro zápis slovanštiny. Hlahovice měla původně 41 znaků. Název hlahovice pochází z podstatného jména glagol – slovo. Do přelomu 9. a 10. století mluvili Slované jednotným jazykem – staroslověnštinou, ta se poté začala rozpadat na jednotlivé slovanské jazyky. Písmo se později rozšířilo do jiných slovanských zemí. Během 10. století Slované přešli buď k latině, nebo cyrilici, a hlahovice byla postupně zapomenuta. Cyrilice vznikla koncem 9. století v Bulharsku.

Na území Velké Moravy se hlahovice používala v letech 863–886 pro oficiální státní a bohoslužebné účely. Vyučovala se na škole (akademii), kterou zřejmě založil Metoděj a kde byli vychováváni jeho učedníci. V roce 886 byli kněží slovanského obřadu vyhnáni a hlahovice se na Moravě přestala užívat. Několik z vyhnaných kněží se ujal bulharský kníže Boris I. a pověřil je výukou bulharských kněží; založil za tímto účelem dvě akademie, v Ohridu a Preslavi. Z bulharských škol se hlahovice rozšiřovala do dalších zemí na Balkánu, dostala se i do Chorvatska a Dalmácie, kde se udržela velmi dlouho.

V hlaholici označoval každý znak buď písmeno nebo číslo a měl i svůj název. Názyv znaků jsou ve staroslověnštině. Zde uvádíme starší oblou variantu písma.

Znak	Staroslověnský název	Hláskový význam	Číselná hodnota
	Az	a	1
	Buky	b	2
	Vědě	v	3
	Glagol	g	4
	Dobro	d	5
	Jest	e	6
	Živěte	ž	7
	Dzělo	dz	8
	Zemlja	z	9
	Iže	i	10
	I	j	20
	Ďerv	d'	30
	Kako	k	40
	Ljudje	l	50
	Myslite	m	60

Znak	Staroslověnský název	Hláskový význam	Číselná hodnota
	Naš	n	70
	On	o	80
	Pokoj	p	90
	Ruci	r	100
	Slovo	s	200
	Tvrdo	t	300
	Uk	u	400
	Fert	f	500
	Chěr	ch	600
	Ot	omega	700
	Šta	št	800
	Ci	c	900
	Črv	č	1000
	Ša	š	–

Tabulka není úplná, uvedli jsme jen písmena, která přibližně odpovídají současné abecedě.

↓ TAJEMSTVÍ HLAHOLICE – ROZLUŠTĚNÍ!

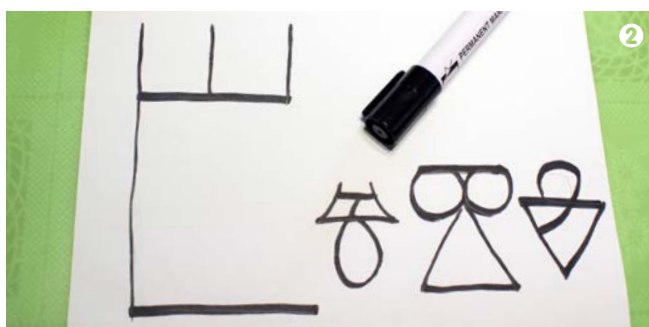
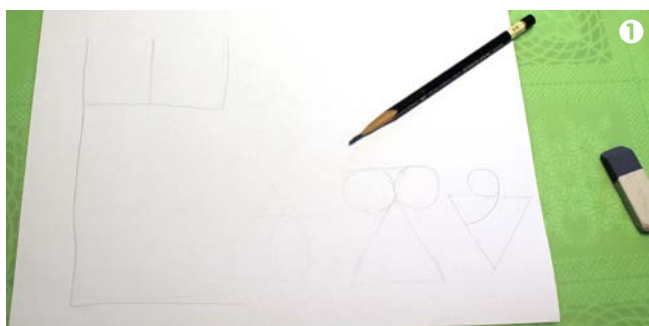
MLADŠÍ ŽÁCI

Potřebujete: • papír • tužku • gumu • fixy.

Jak na to: ① Předepište si tužkou své jméno či jiné slovo podle tabulky s hlaholicí. Můžete si napsat i matematický příklad – použijte číselné hodnoty písmen. ② Nápis obtáhněte černým fixem – nejlépe hodně širokým. ③ První písmeno (iniciála) se může udělat větší a barevná. ④ Svůj „rukopis“ můžete dozdobit barevnými fixy. Inspirujte se středověkými rukopisy.

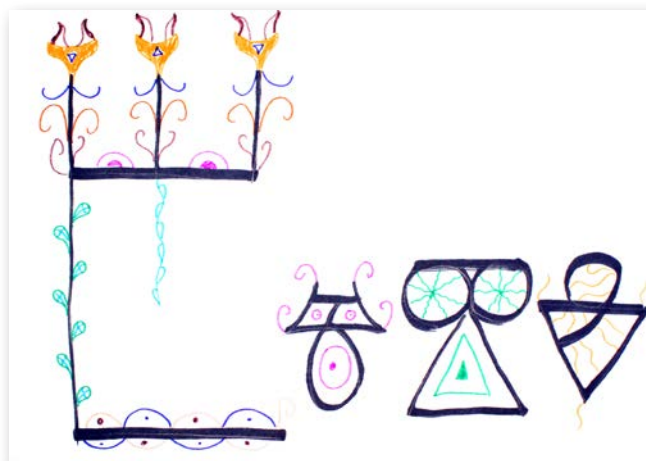
TIP: Pokud používáte barvy, používejte jen přírodní, zemité tóny.

Staré rukopisy psané hlaholicí

↓ HOTOVÝ NÁPIS

① Celý projekt zakončete improvizovanou výstavou obrazů.

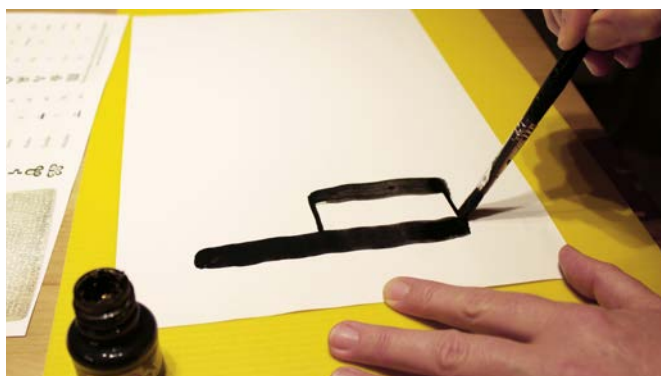

↓ TAJEMSTVÍ HLAHOLICE - ROZLUŠTĚNÉ! STARŠÍ ŽÁCI

Potřebujete: • tužku • větší plochý štětec • tuš • temperové barvy • papír ve formátu A3 • obyčejný papír na zkušku.

Jak na to: ❶ Na zvláštní papír si předepište své jméno či jiné slovo podle tabulky s hlaholicí. ❷ Na velký papír tužkou nakreslete podle toho skicu. První písmeno (iniciála) se může udělat větší. ❸ Na zvláštním papíru si vyzkoušejte psaní štětcem. Zanechávejte v jednom směru tenkou stopu, v druhém směru silnou stopu. ❹ Pokud si již troufáte, napište štětcem své slovo na velký papír (obtáhněte skicu). Dýchejte pravidelně a hlavně nezapomínejte, pokud se hned nepovede krásný výsledek. ❺ Na svém „rukopisu“ pomocí temper ozdobte barevnou iniciálu, jak se to dělalo ve středověku.

PSANÍ PLOCHÝM ŠTĚTCEM

Hlaholice se psala ručně perem. Efekt kaligrafického pera napodobíme plochým štětcem. Tento typ štětce zanechává širokou stopu při psaní v jednom směru a tenkou stopu v druhém směru. Štětec přitom neatáčíme. Šířka a rovnost stopy také zaleží též na tom, jak na štětec tlačíme.

Pokud se vám bulharský program líbil a rádi byste pokračovali, máme pro vás bonusovou dílnu. Mnohem více inspirací najdete na www.kamaradi.eu.

Koledníci

JAK OSLAUVÍJÍ BULHAŘI VÁNOCE A NOVÝ ROK

Bulhaři oslavují 24. prosince Malé Vánoce (Малка Коледа, Бъдни вечер). Během celého dne připravuje rodina večerní sváteční tabuli, která je bezmasá a obsahuje 7 nebo 9 jídel (tolik, kolik je dní v týdnu nebo měsíců v těhotenství). Nesmějí chybět zelné závitky, fazole, plněné papriky, obřadní chleba. Stůl se nechává prostřený až do rána. Vrcholem večera je návštěva koledníků, kteří obcházejí domy, zpívají a blahopřejí. Následující den – 25. prosince se oslavuje Ježíšovo narození. Stůl je bohatý a obsahuje tradiční speciality z masa – tlačěnku, jitrnice a další. Věří se, že během vánoční noci se nebe otevírá a plní se všechna přání – stačí si jen přát. Na Nový rok (1. ledna) se oslavuje lidový svátek Survaki (Сурваки). Malí chlapci obcházejí domy a pomocí ozdobených dřínových proutků – survaček (сурвачки) šlehají každého člena rodiny, ale i dobytek. Přejí básničkami zdraví, dobrou úrodu a blahobyt. Domácí je obdarují sladkostmi a ovocem. Survakari jsou všude očekáváni a radostně vítáni.

↓ SURVAČKA - BULHARSKÁ POMLÁZKA

Potřebujete: • dřínové či jiné proutky
• barevné příze nebo vlnu • sušené švestky, jablka atd. • praženou kukuřici (popkorn) • nit • drátek • nůžky.

Jak na to: ① Svažte větvičky, aby vytvořily kolečka jako na obrázku. Nejlepší aranžérským drátkem. ② Vzniklá kolečka obalte či jinak ozdobte vlnou. ③ Na nitě navlékněte pomocí jehly sušené ovoce a popkorn ④ Vzniklou ozdobnou šňůrkou dozdobte podle fantazie svoji survačku ⑤ Vyšlehejte s ní (jemně) na záda maminku nebo tatínka, ale i domácí zvířátka. Tímto jim popřejete zdraví a blahobyt.

Survakar

Survačka

Pokud se vám bulharský program líbil a rádi byste pokračovali, máme pro vás další bonusovou dílnu. Mnohem více inspirací najdete na www.kamaradi.eu.

Baba Marta

JAK OSLAUVÍ BULHAŘI JARO

V lidových představách je Baba Marta (měsíc březen) sestrou Velkého a Malého Sečka (leden a únor), na které se zlobí, protože jí vypili víno a dělají neplechu. To je důvodem, proč je počasí v březnu tak nestálé – Baba Marta často mění náladu a často se mračí. S Babou Martou jsou spojené obyčejné kolem vítání jara. 1. března se Bulhaři pro zdraví zdobí marteničkami, které se dělají z bílých a červených bavlnek či vlny. Marteničku si v Bulharsku dávají všichni lidé navzájem. V dnešní době mají marteničky nesčetné podoby a tvary. V minulosti je nosily hlavně děti, připevňovaly se též na dobytek a dům. Sundávají se, až když člověk poprvé zahlédne vlašтовku nebo čápa, a pak se uzavují na rozkvetlý ovocný strom nebo se vloží pod kámen.

Na svátek 1. března se děti připravují i tak, že ve školách a školkách dělají marteničky – samy si je vymýšlí a vytváří. Marteničku si můžete snadno vyrobit i vy, podstatná je barevnost a přání někoho s ní obdarovat.

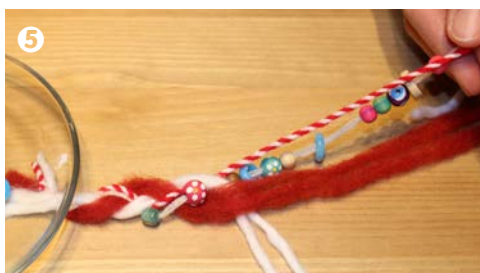
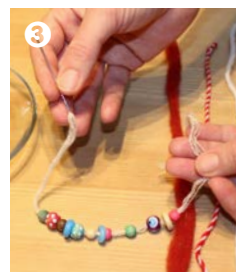
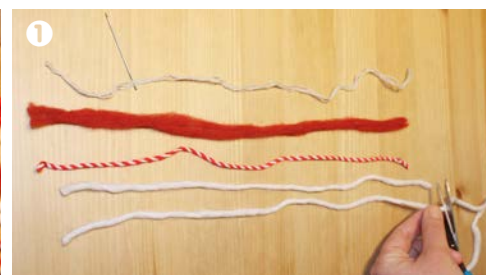
↓ MARTENIČKA - SYMBOL JARA

Potřebujete: • červenou a bílou vlnu různé tloušťky
• korálky s velkou dírkou
• nůžky • jehlu s velkým okem.

Jak na to: ❶ Z každé barvy vlny odstříhnete kousek dlouhý přibližně 30 cm.

❷ Jeden kus červené a jeden bílé vlny svažte na jednom konci dohromady. Jednou rukou držte svázané konce a zakruťte alespoň 30krát oba konce (každý zvlášť) ve stejném směru, v němž je vlna již zkroutená (práce ve dvojici). Vlny se pak pustí a samy se zatočí kolem sebe. ❸ Na další kousek vlny navlékněte korálky. ❹ Všechny připravené kousky vlny svažte k sobě.

❺ Opatrně z nich spleťte cop, korálky rozmístěte rovnoměrně po celé délce náramku. ❻ Náramek darujte a obdarovanému popřejte zdraví.

Marteničky

